

УДК 349.41, 349.6

П. Ф. КУЛИНИЧ,
доктор юридичних наук

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ: ЄДНІСТЬ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ

Досліджується зміст суспільних відносин у сфері використання та охорони довкілля як об'єкта правового регулювання. Доводиться, що відносини щодо використання і охорони довкілля в цілому та його окремих природних комплексів мають регулюватися екологічним правом, а відносини щодо використання та охорони окремих природних ресурсів – земель, лісів, вод, надр тощо – відповідними поресурсними галузями права – земельним, лісовим, водним, гірничим тощо. Аргументується висновок, що екологічне право та поресурсні галузі права є самостійними галузями правової системи України, а кодифікація норм екологічного права не може виходити за межі предмета його регулювання.

Ключові слова: природокористування, земельне право, екологічне право, правове регулювання, інтеграція, диференціація.

Кулинич П. Ф. Правовое регулирование природопользования в Украине: единство дифференциации и интеграции

Исследуется содержание общественных отношений в сфере использования и охраны окружающей среды как объекта правового регулирования. Доказывается, что отношения по использованию окружающей среды в целом и ее отдельных природных комплексов должны регулироваться экологическим правом, а отношения по использованию и охране отдельных природных ресурсов – земель, лесов, вод, недр и т.д. – соответствующими ресурсными отраслями права – земельным, лесным, водным, горным и т.д. Формулируется вывод, что экологическое право и ресурсные отрасли права являются самостоятельными отраслями правовой системы Украины, а кодификация норм экологического права не может выходить за пределы предмета его регулирования.

Ключевые слова: природопользование, земельное право, экологическое право, правовое регулирование, интеграция, дифференциация.

Kulinich P. F. Legal regulation of use of nature in Ukraine: unity of differentiation and integration

The content of social relations in the sphere of use and protection of natural resources as an object of legal regulation is researched. It is proved that relations regarding use and protection of environment at whole and its natural complexes in particular have to be regulated by ecological law, but relations regarding use and protection of separate natural resources such as land, forests, water, mines and so on are to be regulated by resourced branches of law, correspondingly by land law, forest law, water law, mine law etc. The conclusion that ecological law as well as land law, forest law, water law, mine law etc. are separate and independent branches of legal system of Ukraine is formulated. Also it is concluded that codification of ecological law should not go out of limits of the object of its legal regulation.

Keywords: use of nature, land law, environmental law, legal regulation, integration, differentiation.

Неодмінною передумовою існування людства є навколишнє природне середовище. Тому життєдіяльність людини, яка проявляється у її участі у численних суспільних відносинах, що регулюються правом, є нічим іншим, як природоспоживанням. Оскільки суспільні відносини як відносини між людьми регулюються правом, то цілком справедливо стверджувати, що відносини природоспоживання регулюються всією правовою системою країни.

Водночас вплив галузей права як складників правової системи на відносини природоспоживання є різним. Найбільший вплив на розвиток таких відносин здійснюють екологічне право та галузі природоресурсного права: земельне, водне, лісове, гірниче тощо, які встановлюють правила поведінки в системі «природа – людина». Саме ці галузі права регламентують природокористування як найбільш інтенсивний вид природоспоживання.

Водночас за роки незалежності в Україні не сформувалася чітка система галузей права, які узгоджено регулювали б відповідні види відносин природокористування та охорони довкілля. На підтвердження можна навести назву наукової спеціальності 12.00.06 – земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право. Дана назва виділяє такі галузі права, як земельне, природоресурсне та екологічне, які покликани регулювати відповідно земельні, природоресурсні та екологічні відносини.

Цілком очевидно, що природа (довкілля, навколишнє природне середовище) становить систему, належне функціонування якої потребує як диференційованого правового регулювання – регулювання окремих видів відносин природокористування спеціалізованими галузями права, так і інтегрованого правового регулювання, покликаного максимально враховувати особливості природи як цілісного системного утворення.

У правовій системі України інтегроване правове регулювання у сфері використання та охорони природних ресурсів забезпечує екологічне право України. На нашу думку, «днем народження» цієї галузі права в її сучасному концепті є 25 червня 1991 р., коли був прийнятий Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». З його прийняттям в Україні розпочався новий етап у розвитку екологічного права як самостійної галузі, покликаної підняти на належний рівень правові відносини щодо охорони і використання довкілля як цілісної системи. Слід відмітити, що загалом цей Закон доволі успішно виконує це завдання.

Водночас до ряду статей Закону були закладені положення, які з часом зумовили виникнення низки проблем теоретичного і прикладного характеру. Однією з них є проблема визначення предмета галузі екологічного права України. Оскільки доктрина вітчизняного права виходить з того, що предметом кожної галузі права є особливі суспільні відносини, то ключовим питанням у визначенні особливостей екологічних відносин як предмета екологічного права є їх об'єкт. У ст. 5 Закону визначені три види об'єктів правової охорони у сфері навколишнього природного середовища, а саме: 1) навколишнє природне середовище як сукупність природних і природно-соціальних умов та процесів; 2) ландшафти та інші природні комплекси; 3) природні ресурси, як залучені в господарський обіг, так і невикористовувані в народному господар-

стві в даний період (земля, надра, води, атмосферне повітря, ліс та інша рослинність, тваринний світ). По суті, саме ці об'єкти визнаються представниками науки екологічного права й об'єктами екологічних відносин як предмета цієї галузі правової системи України.

Проте в правовій системі України існують й інші галузі, завданням яких є регулювання відносин у сфері використання та охорони окремих природних ресурсів – земельне, водне, лісове, гірниче та інші поресурсні галузі права. Відповідно предметами цих галузей права є земельні водні, лісові, гірничі та інші поресурсні відносини, об'єктом яких виступають ті ж природні ресурси, які визначені у ст. 5 як об'єкти екологічних відносин. Це свідчить про певне переплетіння предметів правового регулювання екологічного та поресурсних галузей права та зумовлює потребу в їх розмежуванні.

Виходячи з факту такої збіжності та намагаючись дати наукове пояснення, значна частина представників науки екологічного права України та інших пострадянських країн сформулювали цікаве положення про співвідношення екологічного та поресурсних галузей права як цілого і частини. Суть його полягає у тому, що екологічне право є комплексною галуззю права, а поресурсні галузі взагалі не мають статусу окремих галузей права та охоплюються екологічним правом як його підгалузі або навіть інститути.

Так, на думку С. О. Боголюбова, предмет екологічного права, регульованим суспільні відносини умовно можна розділити на три видимі складові частини, в яких об'єднуються відмінні одна від одної групи правових норм. До першої частини він відносить власне природоохоронне право, що регулює суспільні відносини щодо охорони екологічних систем і комплексів, загальних природоохоронних правових інститутів, вирішення концептуальних питань охорони довкілля. Другу частинну екологічного права, зазначає С. О. Боголюбов, становить природоресурсне право, покликане забезпечити охорону та раціональне використання окремих природних ресурсів – землі, її надр, вод, лісів, тваринного світу та атмосферного повітря. Нарешті, в третю частину екологічного права входять норми інших галузей права, які обслуговують суспільні відносини, пов'язані з охороною довкілля (норми конституційного, адміністративного, кримінального, трудового тощо)¹.

Таке надзвичайно широке розуміння предмета екологічного права поділяють не всі фахівці. Однак значна їх частина стоїть на позиції, що земельне право разом з іншими поресурсовими галузями права – водним, лісовим, гірничим тощо – є складовою екологічного права, його підгалузями. Зокрема, Н. Р. Малишева і В. П. Непийвода, погоджуючись з позицією С. М. Кравченко про те, що складні генетичні і структурні взаємозв'язки між земельним, лісовим, водним, гірничим законодавством забезпечують їх узгодженість і здатність до взаємодоповнення, зазначають, що такі узгодженість і взаємодоповнення не можуть виникнути автоматично. Для цього, на їх думку, потрібен певний «спільний знаменник», система, у межах якої згадані правові утворення можуть успішно взаємодіяти. Роль такого знаменника, на їх думку, виконує право навколишнього середовища (екологічне право)².

В основу своєї позиції зазначені автори кладуть холістичний підхід, згідно з яким право навколишнього середовища потрібно уявляти як ієрархію цінностей. Тому вони вважають, що земельне, лісове, водне, гірниче право також є цілісними (хоча і нижчого порядку), сукупностями правових норм, що мають власну структуру. Отже, підкреслюють Н. Р. Малишева і В. П. Непійвода, їх необґрунтовано «розчиняти» серед інших норм природоресурсного права, а потрібно розглядати як підгалузі права навколишнього середовища³. По суті, зазначені науковці заперечують самостійність галузі земельного права, що функціонує поряд з галуззю екологічного права, маючи власний предмет правового регулювання, відмінний від предмета екологічного права.

На нашу думку, такий підхід до співвідношення предметів екологічного та поресурсних галузей права є спірним. Ми вважаємо, що предмет екологічного права «монополює» охоплює лише ті суспільні відносини, які складаються з приводу навколишнього середовища в цілому та окремих природних комплексів. Що стосується суспільних відносин щодо окремих природних ресурсів, як залучених у господарський обіг, так і невикористовуваних у народному господарстві в даний період (земля, надра, води, атмосферне повітря, ліс та інша рослинність, тваринний світ), то віднесення їх до екологічних допустиме лише у випадках, якщо такі відносини складаються щодо природних ресурсів у їх нерозривному екосистемному зв'язку з іншими елементами довкілля.

Однак не всі представники науки екологічного права поділяють точку зору про належність земельного права до екологічного права як підгалузі останнього. Так, Б. Г. Єрофєєв вважає, що предметом екологічного права є суспільні відносини особливої природи, які стосуються не стільки самих природних об'єктів, скільки внутрішніх і зовнішніх зв'язків цих об'єктів, їх властивостей, стану, процесів, що відбуваються в них, а природноресурсове право звужує коло цих відносин до економічних. У зв'язку з цим Б. Г. Єрофєєв зазначає, що предмет екологічного права відрізняється від предмета земельного права тим, що земельно-правові норми регулюють головним чином економічні земельні відносини, що виникають у зв'язку з наданням, вилученням земель, порядком їх використання та охорони, тоді як еколого-правові норми регулюють відносини, що виникають в зв'язку з використанням не тільки компонентів природного середовища (земля, вода, повітря, рослинний і тваринний світи тощо), а й усієї сукупності об'єктів, що складають середовище проживання людини і забезпечують умови її життєдіяльності та стан здоров'я, а також охорону екологічних зв'язків природних об'єктів⁵.

На нашу думку, методологічною основою для вирішення питання про співвідношення екологічного права, з одного боку, та земельного і інших поресурсних галузей права – з другого, має стати сучасна система природоспоживання. Її аналіз свідчить, що у процесі природоспоживання складаються суспільні відносини щодо такого використання окремих природних ресурсів (землі, лісів, вод, тваринного світу тощо), коли не здійснюється істотний вплив на стан інших складових довкілля чи на довкілля в цілому. При такому використанні природних ресурсів не проявляється їх безпосередній екосистемний зв'язок з іншими природними комплексами та ресурсами. Для регулювання

таких відносин у правовій системі України сформувалися і успішно функціонують спеціалізовані галузі права – земельне, водне, лісове, гірниче тощо. Кожна з них має власний предмет правового регулювання. Відповідно більшість представників науки земельного права вважають його, а також водне, лісове і гірниче право самостійними галузями правової системи України⁶.

Водночас ще у 1967 р. відомий радянський правознавець В. Д. Казанцев висунув наукову ідею про формування у радянській правовій системі нового галузевого утворення – природоресурсного права як галузі права, покликаної комплексно регулювати земельні, лісові, водні, гірничі та інші поресурсові відносини⁷. Відтоді у науковий вжиток в юридичній науці України та інших пострадянських країн ввійшов постулат про природоресурсне право як комплексну, інтегровану галузь права, яка регулює «природоресурсні відносини» поряд з поресурсовими галузями права – земельним, лісовим, водним тощо. В Україні ідея природоресурсного права досягла свого роду апогею в своєму розвитку з виходом у 2005 р. навчального посібника «Природоресурсне право України»⁸. Однак за структурою і основним змістом він є подібним до структури та змісту переважної більшості підручників та навчальних посібників з екологічного права. Тому поява посібника скоріше спростовує, а не підтверджує факт формування природоресурсного права як комплексної галузі права. Адже протягом майже 50 років ідея природоресурсного права не досягла рівня наукової теорії, залишившись науковою гіпотезою, яка не підтверджена практикою. На нашу думку, це зумовлено відсутністю предмета природоресурсного права як такого – досить чіткої, «вразливої» до правового впливу системи суспільних відносин, які б можна кваліфікувати як природоресурсні відносини. Натомість на практиці складаються земельні, водні, лісові, гірничі та інші поресурсні відносини, диференційоване правове регулювання яких повноцінно забезпечується відповідними окремими поресурсними галузями права, а у випадках виникнення відносин щодо екосистемних утворень – галуззю екологічного права, яка забезпечує їх інтегроване правове регулювання.

Основним завданням поресурсних галузей права є забезпечення диференційованого правового регулювання земельних та інших поресурсних відносин. Проте вони виконують також функцію інтегрованого правового регулювання відносин щодо використання та охорони природних ресурсів у випадках, коли для використання одного природного об'єкта необхідне використання іншого природного об'єкта або об'єктів. Так, надання в користування водного об'єкта передбачає неодмінне отримання у користування й земельної ділянки, на якій розташований водний об'єкт. Відповідно правове регулювання отримання у користування водного об'єкта базується на нормах двох галузей права – водного та земельного.

Отже, аналіз структури поресурсних відносин свідчить, що не всі вони можуть бути кваліфіковані як екологічні у розумінні ст. 5 Закону. Так, у системі земельних відносин, які регулюються земельним правом України, чітко простежуються принаймні три їх види: земельно-цивільні, власне земельні та земельно-охоронні. Земельно-цивільні відносини виникають при набутті та припиненні прав на земельні ділянки на основі цивільних правочинів. Власне

земельні відносини складаються при формуванні об'єктів земельних відносин – територій, місцевостей, земельних ділянок тощо, визначенні їх категорійної належності та цільового призначення. Земельно-охоронні відносини виникають у процесі здійснення заходів щодо охорони земель як від протиправного на них посягання, так і від правомірного негативного впливу на стан земель.

Таким чином, характер земельних відносин, які регулюються земельним правом та складають його предмет, дає підстави стверджувати, що предмет земельного права може охоплюватися предметом екологічного права лише в частині земельно-охоронних відносин. Однак і таке твердження є спірним. Справа в тому, що у структуру земельно-охоронних відносин входять відносини, які не є екологічними, проте мають охоронний характер (наприклад, відносини щодо протидії самовільному захопленню земель). Тому ми вважаємо доцільною таку побудову структури галузей права, які покликані регулювати відносини щодо використання та охорони природних ресурсів, за якої всі землеохоронні відносини цілісно, комплексно регулюються нормами земельного права, а екологічне право регулює лише відносини щодо використання екологічних систем, а саме: 1) навколишнього природного середовища як цілісної екосистеми; 2) ландшафтів та інших природних комплексів; 3) земельних ділянок та інших природних об'єктів, якщо вони складають певну екосистему. Так, відносини щодо використання й охорони земельних ділянок під сінокосами та пасовищами доцільно регулювати нормами земельного права, а відносини щодо використання сінокосів і пасовищ як складових екомережі – нормами земельного та екологічного права. При цьому за наявності суперечностей між нормами земельного та екологічного права пріоритет має надаватися останнім.

Як слушно зазначає В. Д. Сидор, взаємозв'язок земельного й екологічного законодавства визначається єдністю природи, роллю і значенням землі як одного з найважливіших компонентів навколишнього природного середовища⁹. У зв'язку з цим О. Л. Дубовик зазначає, що екологічне право певною мірою створює єдину теоретичну базу для традиційних галузей права, які регулюють використання природних ресурсів, тобто земельного, гірничого, водного, лісового права, визначає стратегію поведінки людей у цих сферах¹⁰. У сукупності всі природні ресурси складають навколишнє природне середовище, яке, з одного боку, є сукупністю всіх природних ресурсів, а з другого – становить якісно нову сутність – оточуюче людину природне середовище (довкілля) як цілісну систему. Тому як би повнопоресурсні галузі права не регулювали відповідні суспільні відносини, об'єктом яких є відповідно земля, ліси, води та інші природні ресурси, вони не у всіх випадках можуть забезпечити повноцінне правове регулювання всіх природоохоронних відносин. Забезпечення правового регулювання таких відносин є функцією і екологічного права.

Отже, для забезпечення інтегрованого правового регулювання не є необхідним поглинання екологічним правом усіх поресурсних галузей права та позбавлення їх статусу окремих галузей правової системи України. Ми вважаємо, що включення у предмет екологічного права суспільних відносин щодо окремих природних ресурсів, які не є екологічними, «розмиватиме» однорідність екологічних відносин, а також покладатиме на екологічне право регулю-

вання надзвичайно широкого спектру відносин щодо використання та охорони земель, вод, лісів, надр тощо, інтегроване, тобто цілісне, виключно природоохоронне правове регулювання яких екологічне право не зможе забезпечити. На нашу думку, інтегрованість правового регулювання суспільних відносин щодо охорони природних ресурсів нормами екологічного права може бути забезпечена шляхом надання нормам цієї галузі права пріоритету над охоронними нормами поресурсних галузей права у разі виникнення колізій між ними.

Обґрунтованість такого підходу до розмежування предметів екологічного права та предметів поресурсних галузей права підтверджує й практика правотворчості. Так, усі спроби розробки та прийняття в нашій країні Екологічного кодексу зазнали невдачі через захоплення їх розробниками ідеєю створення мегакодексу – свого роду Руської екологічної правди, – який би врегулював всі відносини, що виникають у сфері довкілля, включаючи й відносини щодо використання та охорони земель, вод, лісів, надр тощо, які не є екологічними. Про складність і неоднозначність прийняття екологічних кодексів свідчить і досвід зарубіжних країн. Так, у тих країнах, де прийняті такі кодекси, вони або збігаються за своєю структурою з Законом «Про охорону навколишнього природного середовища» та передбачають паралельну дію поресурсних кодексів – земельного, водного, лісового тощо (Білорусь), або є актом інкорпорації відповідних правових актів (Франція), або ж мають надзвичайно широкий предмет правового регулювання, що включає і норми власне цивільного законодавства¹¹.

Таким чином, різноплановість земельних, водних, лісових та інших природоресурсних відносин дає підстави для висновку про те, що такі відносини не у всіх випадках є екологічними, а отже, не можуть повністю входити у предмет екологічного права. Тому в Україні правове забезпечення використання і охорони природних ресурсів і надалі має здійснюватися на засадах єдності інтегрованого і диференційованого регулювання. Відповідно в правовій системі права продовжуватимуть функціонувати екологічне право та природоресурсні галузі права як самостійні галузі правової системи України.

1. *Боголюбов С. А.* Экологическое право: учебник для вузов. Москва : Издат. группа НОРМА-ИНФРА-М, 1998. С. 10-12; 2. *Мальшева Н., Непыйвода В.* Соотношение природоресурсного права и права окружающей среды: новый взгляд на старую проблему // Государство и право. – 2007. – № 9. С. 38; 3. Там само. С. 39; 4. *Земельне право України* : підруч. / Г. І. Балюк, Т. О. Коваленко, В. В. Носік та ін.; за ред. В. В. Носіка. Київ : Вид.-поліграф. центр «Київський ун-т», 2008. С. 40; 5. Там само. С. 50-24; 6. *Семчик В. І.* Земельне право України. Академічний курс : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / В. І. Семчик, П. Ф. Кулинич, М. В. Шульга, Київ : Вид. Дім «Ін Юре», 2008. С. 26; *Казанцев В. Д.* Природоресурсное право и его пределы как интегрированной отрасли права // Вестник МГУ. Право. – 1967. – № 6. С. 10-11; *Земельне право* : підручник / М. В. Шульга, Н. О. Багай, В. І. Гордєєв та ін.; за ред. М. В. Шульги. Харків : Право, 2013. С. 11; 7. *Казанцев В. Д.* Згадана праця. С. 35-42; 8. *Природоресурсне право України* : навч. посіб. / за ред. І. І. Каракаша. Київ : Істина, 2005. _376 с.; 9. *Сидор В. Д.* Проблеми співвідношення земельного та екологічного законодавства України // Екологічне право України. – 2014. – № 1. – С. 40; 10. *Дубовик О. Л.*

Экологическое право. Учебник. Москва : ТК Велби, Изд-во «Прспект», 2006. С. 62-63;
 11. Садохина Н. Е. К проблеме кодификации экологического законодательства // Политические науки и право. – Вестник ТГУ. – 2015. – Вып. 1. С. 45-46.

Kulinich P. F. Legal regulation of use of nature in Ukraine: unity of differentiation and integration.

The environment is a complicated system which needs both differentiated and integrated legal regulation. In legal system of Ukraine, the integrated legal regulation of use and protection of nature (natural resources) is provided by ecological law as a separate branch of law. The main legislative act of the ecological law is Law of Ukraine "On protection of environment", which was adapted on June 25, 1991. This Law has opened a new stage in development of modern ecological law as a branch of legal system of Ukraine. However, Law "On protection of environment" contains legal provisions which have caused a number of problems of theoretical and practical nature. One of them is the problem of definition ecological law's subject. The legal doctrine of Ukraine is based on understanding that every independent branch of law of the legal system has its own subject which is scope of social relation regulated by proper branch of law. A subject of any branch of legal system consists of special social relations. That is why key issue while defining of peculiarities of ecological relations consists in finding out their object. In Law "On protection of environment" three types of objects to be protected by the Law are listed. They are: 1) environment as complex of natural and socio-natural preconditions and process; 2) landscapes and other natural complexes; 3) natural resources both involved in usage and unused (land, mines, water, atmosphere air, forest and other vegetation, animal world). All these types of object are recognized by ecological law scholar representatives as objects of ecological relations regulated by ecological law.

However, there are also another branches in legal system of Ukraine which have the task to regulate social relations regarding the same natural resources – land, forests, water, mines and so on. These branches of law are named as resources branches of law. Correspondingly they have their own subjects which are land relations, forest relations, water relations, mines relations etc. It witnesses about overlapping of subject of ecological law and subjects of land law, forest law, water law, mine law and others resources branches of legal system of Ukraine. So very important task of legal science consists in correct and practical delimitation of the subject of ecological law and subjects of resources branches of law.

Taking into account this overlapping and trying to give to it proper explanation some scholars who are specialists in ecological law of Ukraine and some other post-soviet countries state that correlation between ecological law and resources branches of law is as correlation between common and particularities. They think that ecological law is complex branch of law which combines land law, forest law, water law, mine law and others resources branches as its sub-branches or even its legal institutes. In other words, they argue that land law, forest law, water law, mine law and others resources branches are not separate and independent branches of legal system of Ukraine.

From our point of view, such approach to delimitation of the subject of ecological law and subjects of resources branches of law is rather controversial. We are sure that ecological law may have a monopoly on legal regulation only of social relations regarding environment as complex of natural and socio-natural preconditions and process as well as landscapes and other natural complexes. As for social relations regarding separate natural resources like land, forests, mines etc., they can be an object of ecological relations only in case these relations appear regarding land and other natural resources being in ecosystem connection with other elements of nature. But as a fact, there are a lot of relations regarding land and other natural resources which does not have ecological content. That is why some representative of

Ukrainian legal scholar share the position that land law as well as other resources branches of law are not part of ecological law and belong to independent branches of legal system of Ukraine. These branches of law promote differentiated legal regulation of social relations regarding land and other natural resources. The difference between subjects of ecological law and resources branches of law has practical meaning. First, legal regulation of social relations regarding nature needs both differentiation and integration, which are promoted by ecological law and resources branches of law in their unity. Second, it is not possible to develop Ecological Code of Ukraine which might include all provisions of Land Code, Forest Code, Water Code and Mine Code of Ukraine because all these codes represent branches of law with different subject.

Key words: *use of nature, land law, environmental law, legal regulation, integration, differentiation.*

УДК 349.42

С. О. КОСТЕНКО,
кандидат юридичних наук

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРЕДМЕТА АГРАРНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

У статті досліджується трансформація предмета аграрного права. Встановлено відставання науки від вимог сьогодення у цій сфері, що є однією з причин низькоякісного та суперечливого правового регулювання аграрної сфери. Зокрема, предмет аграрного права значно розширився порівняно з його доктринальним визначенням. Запропоновано орієнтовні блоки аграрних правовідносин, які має охоплювати предмет сучасного аграрного права України.

Ключові слова: *аграрне право, предмет аграрного права, поняття, трансформація.*

Костенко С. А. Трансформация предмета аграрного права Украины

В статье исследуется трансформация предмета аграрного права. Установлено отставание науки от требований настоящего времени в данной сфере, что является одной из причин низкокачественного и противоречивого правового регулирования аграрной сферы. В частности, предмет аграрного права значительно расширился по сравнению с его доктринальным определением. Предложены ориентировочные блоки аграрных правоотношений, которые должен охватывать предмет современного аграрного права Украины.

Ключевые слова: *аграрное право, предмет аграрного права, понятие, трансформация.*

Kostenko S. O. Transforming the subject of agrarian law of Ukraine

The article researched the transformation subject of agrarian law. Established science lag from the requirements of the present time in the corresponding field. What it is one of the reasons for poor quality and contradictory legal regulation of agrarian sphere. In particular, the subject of agrarian law has expanded over its doctrinal definition. The author suggested tentative blocks of agrarian relations, which should cover the subject of modern agrarian law in Ukraine.

Key words: *agricultural law, the subject of the agrarian law, concept, transformation.*